

A hajósi svábok kitelepítése

Még javában folyt a háború, a fogolytáborokból még hónapokig vagy évekig nem tértek haza a férfiak, még az 1945-ös május 9-i békekihirdetés előtt vagyunk, de már elkezdődött a XX. század legnagyobb népvándorlása: egész népeknek az összevissza dobálása, kitepése az anyaföldről és elhurcolása idegenbe, kényszermunkára hajszolása, idegen országba való elüldözése.

Amikor megkezdődött a zsidók elleni hadjárat, a hajósi Manó bácsi egy gyermekmondókával utalt a jövőbeni eseményekre, amelyek szóról szóra bekövetkeztek:

„*Ringel, Ringel, Reihe,
alle kommen an die Reihe.*”
(Körbe-körbe, karikába,
mindenki várhat a sorára.)

A politika által előidézett események rohamos gyorsasággal, szinte torlódva követték egymást 1944. december végétől 1954-ig, mintha sose szakadna végük – és nem csak Hajóson volt ez így, és nem csak németlakta területeken.

Lássuk a mindenfajta elhurcolás és meghurcolás, kitelepítés, áttelepítés és egymásra telepítés, katasztrófa tényeit és azok okait, elsősorban Hajós szemszögéből! A népcsoportokkal szemben elkövetett törvénytelen ségeknek hihetetlenül széles skáláját kell felsorakoztatnunk: katonai szolgálatok a II. világháborúban; 1943-tól kezdve jó néhány évig fogolytáborok mindenfelé Európában; 1944 elejétől kezdve a Dél-Bácskában élő németek és magyarok menekülése Tito üldözése elől – néhány család Hajóson keresett menedéket; kényszersorozás a német hadseregbe 1944 augusztusától; Volksbund-tagok, SS-családok menekülése az orosz hadsereg közeledésére 1944 őszén; szovjet kényszermunkatáborba való hurcolás 1944. december 26-ától; elhurcolás a kalocsai tolonctáborba 1945. május végén; telepések önkéntes házfoglalása már a kalocsai táborba való elhurcolás másnapjától; a kalocsai tábor felszabadításával hazatérés Hajósra 1945 augusztusában; 1946-ban a Dunántúl három falva, Hidas, Püspöknádasd és Tevel németjeinek rátelepítése a hajósiakra, mivel a német kormány már nem fogadta be őket; az első betegszállítmány hazaérkezése a Szovjetunióból 1946-ban; 1947 tavaszán kitelepítés a megye déli részén lévő sváb falvakba, a hajósiak rátelepítése Vaskút, Csávoly, Csátalja és Gara németjeire, hogy felszabaduljanak a hajósi házak a Felvidékről áttelepítendő magyar családoknak; 1947 áprilisától megérkeznek a Felvidékről a magyar családok; 1947 őszén megkezdődik a kitelepítés Németországba; 1947 októberében a nők hazaérkeznek a málenkij robotból; 1948 januárjában történt az utolsó kitelepítés Németországba; 1949-ben a férfiak szabadulása a szovjet munkatáborokból; 1951. november 30-án a Hajóshoz tartozó Érsekhalomról három magyar családot elhurcolnak a Hortobágyon lévő 12 „kuláktábor” egyikébe, Tedejre; 1953. október 16-án szabadulás a hortobágyi táborból; 1954-ben hazaérkeznek az utolsó, a Szovjetunióba elhurcolt, majd a Tiszalökön és Kazincbarcikán munkatáborban dolgoztatott férfiak.

Ez a kis írás nem teszi lehetővé az összes felsorolt esemény megvilágítását, ezért itt a legbonyolultabb kérdéskörnek, a kitelepítésnek néhány aspektusát vizsgáljuk meg. Fontos dolognak tartunk minden ismertetést a háborút követő magyarországi eseményekről, mert az a tapasztalat, hogy még a XXI. században is kételkedő és hitetlenkedő emberek sokasága él, akiknek a történésekről nincs tudomása, mivel elmondásuk, továbbmondásuk

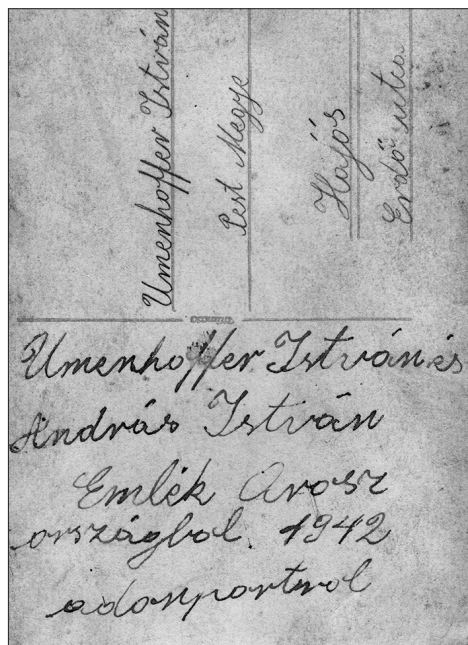
fenyegető tilalom alá esett. Legtöbb esetben még a családon belül se tudhattak a családtagok arról, hol és mi történt párjuk, szülőjük vagy nagyszülőjük, közeli rokonuk élete vagy halála körül.

A háború után problémák sokasága torlódott fel Európában, így Magyarországon is. Az ember azt gondolná, hogy elegendő lett volna problémának a háború okozta szegénység és rombolás felszámolása. Ehelyett a háború győztesei elkezdtek kacérkodni a fajilag tiszta nemzetállamok eszméje megvalósításának kísérletével, amellyel mesterségesen egy kontinensnyi népvándorlást indítottak el.

A XX. század talán legörültebb gondolata és megvalósítási kísérlete volt az etnikailag „tisztá” nemzetállamok létrehozására. „A faji alapra helyezett politika a náci Németországból indult ki. A faji gondolat megvalósítása a gyakorlatban azt jelentette: a német élettérből kiűzik a fajilag idegeneket, és helyettük betelepítik az élettéren kívüül élő németeket. Hitlernek a mintegy harminc évre szóló Generalplan Ost-ja (Keleti Általános Terve) 4,5 millió német betelepítését és 31 millió helyi lakos Nyugat-Szibériába való kitelepítését irányozta elő.”¹ Az „egy állam – egy nemzet” elve idegen testet látott a nemzeti kisebbségekben. Az etnikai homogenitás eszméje számos közép-kelet-európai politikust, társadalomtudóst és értelmiségit megfertőzött. Ezt bizonyítja, hogy születtek ilyen irányú tervek, gondolatok és indulatok cseh, szerb, lengyel, román és magyar fejekben is.

Csak a mi földrajzi térségünkre vessünk egy pillantást, hogyan alakult át Közép-Európa etnikai térképe! A németiség kitelepítése Európából olyan eredményes volt, hogy Lengyelországból és Csehszlovákiából teljes mértékben megtörtént. Németországot nem tekintve németiség csak Romániában és Magyarországon maradt. Tito vérengzései elől menekülnie kellett egyrészt a határokon túl rekedt magyaroknak és németeknek, másrészt az 1941-ben hazahozott, a Bácskában letelepített bukovinai székelyeknek. 1947 júliusa és 1948 nyara között Szlovákiát akarták megtisztítani a magyaroktól, és mintegy 110 ezer magyar nemzetiségűt kényszerítettek az ősi föld elhagyására.

Országunkban a német kitelepítések követelésének leghangosabb hívei a Nemzeti Parasztpárt és a majd hatalomra került Kommunista Párt voltak (Kovács Imre, Gerő Ernő, id. Antall József stb.). Hátborzongató olvasni azokat a gyűlölettől fűtött mondatokat, amelyek a magyar értelmiségi réteg szájából hangzottak el. Érthetetlen módon a paraszti sorból származott népi írók ugyancsak „idegen szellemiséget” láttak a németiségben, amelytől a magyar népet meg kell szabadítani, például az következők: Kovács Imre, Illyés Gyula, Veres Péter, Kodolányi János, Németh László, Féja Géza, Erdélyi József, Szabó Dezső és sok más

Életjel a Don partjáról (Képeslap, Ummenhoffer Istvánné tulajdona)

1 Stark Tamás: Népeségmozgás Közép-Kelet-Európában, <http://www.historia.hu/archivum/2004/0405stark.htm>

jelentős író.² Miközben megrázó módon ábrázolták a magyar parasztság anyagi-szellemi nyomorát, szemellenzős módon nem akarták meglátni a nemzetiségek zsellérsorsú népének hasonló szenvedését.

A németiség elleni hajszát Magyarországon például a következő és hasonló politikai nyilatkozatok kísérték.³ A *Kis Újság* 1945. április 18-i számából idézet: „A ’német mérget’ ki kell folyadni, a ’német fekélyt’ ki kell metszeni a most már gyógyuló nemzet testéből.” Illyés Gyula gondolata: a svábokat a Habsburgok azzal a szándékkal telepítették le, hogy a magyarokat leigázzák, ezért „nyugodt szívvel el lehet őket üldözni”. Teleki Géza oktatásügyi miniszter: „A volksbundosokat munkatáborokban kellene számunkra hasznot hajtókká tennünk, a rendesebbeket terméketlen földekre telepíteni, ahol magas munkakultúrájuk révén még hasznot termelnének nekünk.” Id. Antall József újjáépítési miniszter: „Nemzetpolitikai szempontból nem kétséges, hogy Magyarországnak érdeke, minél nagyobb számban hagyják el a németek az országot. Soha nem lesz ilyen alkalom, hogy megszabaduljunk a németektől.”

Tildy Zoltán: „A svábok vagyonához a földreformon keresztül kell hozzájutnunk.” Kovács Imre népi író fogalmazta meg a legelhíresültebb jelszót a *batyu* szimbólummal. 1945. április 22-i nyilatkozata: „Nem érdemli meg a svábság a kegyelmet. [...] nincs irgalom, nincs kegyelem. A legradikálisabb megoldást követeljük: A svábokat egytől-egyik ki kell telepíteni az országból. [...] Takarodjanak, úgy ahogy jöttek. Egy batyuvál a hátukon.”⁴

A kormánynak és a pártoknak természetesen kellett az érvek sokasága a kitelepítési politika mellett. Ilyenek voltak a belföldi érvek közt az 1941-es népszámlálás adatai és a németiségnek a Volksbundhoz való kötöttsége, a „kollektív bűnösség”, a külföldiek közt pedig a nagyhatalmak nyomása, valamint a potsdami konferencia döntése. Kolozsi Ádám az utóbbi kettőt, a hivatkozást a nagyhatalmak nyomására, valamint a potsdami konferenciára is legendának minősíti: „Régi legenda, hogy a nagyhatalmak kényszerítették Magyarországot a kitelepítésre, mert hogy a potsdami konferencia rendelkezett erről. Már Rákosiék is ezzel védekeztek, de a valóságban a dokumentumokból az derül ki, hogy a szovjet és a magyar állítással ellentétben Potsdamban nem előírták, csak jóváhagyták a kitelepítéseket.” Stark Tamás szerint is „a magyar kormány kérte 200–250 ezer ’fasiszta’ német kitelepítéséhez a nagyhatalmak jóváhagyását.”⁵

Nagy Imre belügyminiszterként nagy szerepet játszott a kitelepítés tervezetének és végrehajtási utasításának sínre tételén. A minisztertanács 1945. december 22-i ülésén (MKP) terjesztette elő a 12.330/1945. M. E. sz. kitelepítési alaprendelet tervezetét, amelynek 1. §-a általánosan ismert: „Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki a legutolsó népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát, vagy aki magyarosított nevét német hangzásúra változtatta vissza, továbbá az, aki a Volksbundnak vagy valamely fegyveres német alakulatnak (SS) tagja volt.”⁶ Majd 1946. január 15-én ugyancsak ő írta alá a kitelepítés végrehajtását szabályozó rendeletet. A rendelet végrehajtása az országban döbbenetes gyorsasággal, mindössze négy nap múlva megkezdődött. Akkor, 1946. január 19-én elindult az első szerelvény Budaörs 786 német

2 Schwabenschicksal in Ungarn, a Terror Háza Múzeum ismertető anyaga 4. oldal (név nélkül).

3 Olt, Reinhardt újságíró: *Franfurter Allgemeine Zeitung* 2006. szept. 9. 37. A nyilatkozatokat a szerző fordította.

4 Gonda Gábor: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/kitaszitottsag_a_magyarorszagi_nemetek_sorsa_a_masodik_vilaghaboru_toveto_ekben/

5 Kolozsi Ádám: Mi svábok jó magyarok voltunk, https://index.hu/tudomany/tortenelem/2016/01/19/svabok_deportalasa_kitelepites

6 http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_nemzetisegek/nemetek/csobanka/minket_is_uldoztek/pages/029_12_330_1945_m_e_szamu.htm

lakójával Németország amerikai megszállási övezetébe. Ez a nap, *január 19-e* lett a Magyarországi Németek Elhurcolásának és Elűzetésének Emléknapja, amit 2012 óta minden évben *hivatalos állami emléknappként* országos szinten megünnepelünk.

Döbbenetes, hogy milyen kevesen voltak bátrak szót emelni a németiség ellen tervezett és megvalósított embertelenséggel szemben. Néhány hőse van azonban az ellenállásnak, tiltakozásnak a hivatalos politikával szemben: Bibó István, Keszthelyi Nándor, Kertész István, Mindszenty József hercegprímás, a 26 igaz kiáltványa és mások. Arcképük⁷ a Terror Háza 2006-os, *Magyar tragédia 1946 – Német sors Európában, sváb sors Magyarországon* című kiállításán legfelül volt látható. A kiállítási terem másik oldalán sorakoztak egymás mellett azoknak a felelősöknek a fotói, akik saját népük ellenségei lettek.

A magyarországi németiséget a *kitelepítés* több hulláma érintette. Hajóson a kitelepítések éve 1945. május végén kezdődtek el, és eltartottak 1948 nyaráig. Ezek alatt az évek alatt sose szünetelt a rettegés, hogy a családokat mikor zavarják ki a saját házukból, fél órai vagy egy napnyi összecsomagolás áll-e rendelkezésükre, és a ház előtt megálló járművek majd hová viszik őket, megmaradhatnak-e Magyarországon, vagy menni kell nyugati vagy netán keleti irányba.

Az történt, hogy legelőször házuakat és teljes vagyonukat kobozták el, és esetleg falujukat is el kényszerültek hagyni, de megmaradhattak az országban, kereshettek maguknak befogadó házat, családot és munkát, és a befogadásért cserébe beállhattak hónapokra, de inkább évekre ingyen munkaerőnek, és Hajós talán soha többé nem lett otthonuk. Az 1947 áprilistól 1948 nyaráig tartó nagy kitelepítések idején azonban már az országból is száműzték őket.

Hajóson 1945. május végén az embereket családotul hurcolták el a kalocsai tolonctáborba, amely érthetetlen módon egyedül a hajósi németiségnek készült. Pedig a faluból 5, illetve 8 km-re, aztán csak néhány tíz kilométerrel odébb Baja környékén egymást veszik körül a sváb települések, de a kalocsai toloncba csak hajósi családok kerültek, vegyesen csecsemőkortól a nagyszülők korosztályáig. Szauter Ferencné Fiedler Judit hajósi krónikája szerint 420 fő. A hajósiak azt a magyarázatot fogadják el hitelesnek, hogy Hajós népét a Kalocsai járás sújtotta ezzel a büntetéssel, míg Császártöltés a Kiskőrösi járáshoz, Nemesnádudvar a Bajai járáshoz tartozva, azok védelmében részesült. Három hónap múltán, augusztus végén felszámolták a tábort, ám addigra ezeknek a családoknak már nem volt otthonuk, mert a kitoloncolásuk másnapján már megjelentek

Hajósiak az ausztriai Rustban, háttérben a barakk, amelyben Németországba menet elszállásolták őket (Stadler Ferencné tulajdona)

7 Stark Tamás, <http://www.terrorhaza.hu/hu/idoszaki-kiallitasok/magyar-tragedia-1946>

az Alföld agrárproletárjai, akik úgymond *kiigényelhetők* bármelyik házat, amelyik nekik megtetszett, és onnan kiebrudalhatták a háztulajdonos családot.

Május végén a német falvakat, így Hajóst is időben elsőként a magyarországi belső migrációs csoportok lepték el, főként az alföldi nincstelen szegényparaszti tömegek, a *telepesek*. A telepeseket nem a politika kényszerítette a sváb falvakba, hanem önszántukból jöttek házat és földet foglalni. A sváb falvak gazdagsága vonzotta őket. A házfoglalással természetesen együtt járt ugyanis a kitelepített sváb teljes ingó és ingatlan vagyonának birtokba vétele. Ahogy kitelepítették a hajósiakat, másnap már jöttek a készbe és a készre. Fegyveres nemzetőrök kíséretében, durungokkal felfegyverkezve, hangos szóval jelszavakat skandálva járták az utcákat: „*Magyaroknak kenyeret, sváboknak kötelet!*”; „*Földet, kenyeret, fasisztának kötelet!*”; „*Házat, földet nem adunk, inkább kapát-kaszát ragadunk!*”; „*Bundistáknak, fasisztáknak öt perc az élet, öt perc, és nincs tovább!*” Hajósra Kiskunhalasról, Bócsáról, Kecelről, Kalocsáról, Miskéről, Fajszról, Pirtótól, Szankról, Fehértóról, Csaláról, Ókécskéről stb. érkeztek. Mikor fölérték az ingyen az ölükbe hullott vagyont, és azt újra kellett volna termelniük, de termelési tapasztalataik és munkakedvük nem lévén, a földjeik, szőleik fokozatosan elvadultak, ők maguk pedig visszaszegényedtek, akkor 1956 előtt, négy-öt család kivételével, szinte észrevétlenül mind elmentek, vagy vissza a homoki tanyavilágba vagy Sztálinváros felépítéséhez.

A kitelepítésnek egy másik formáját, az ún. *ráttelepítést* a hajósi népnek kétféle formában kellett elviselnie. Ráttelepítés az, amikor a törvény erejével és hatósági erőszak alkalmazásával nagyobb néptömegeket kikényszerítenek egy településről, és betelepítik egy másik település lakosságának nyakára. Ennek célja, hogy a településből való eltávolításuk révén helyet biztosítsanak valamilyen másik közösségnek. Az adott esetben a német kitelepítetteknek valamely csoportját ráttelepítették egy másik település sváb lakosságára. 1946 nyarán történt, hogy Hajós népére ráköltöztették három dunántúli falu, Püspöknádasd (ma Mecseknádasd), Tevel és Hidas német lakosságának egy részét, kb. 1200 főt. Amikor az 1946 májusában Németországba indított vonatok népét már nem fogadta be az amerikai zóna, visszafordították őket, és a családokat szétesztve, kb. három hónapra elhelyezték őket a falunkban. Nagyszüleimék házában akkor a dunántúli hat fővel megszaporodva nap mint nap összesen 12 fő ellátását, elszállásolását és étkeztetését kellett megoldani.

A következő évben, 1947 tavaszán Hajós népét ugyanilyen elgondolás szerint néhány bácskai falunak kellett befogadnia. Csávolynak, Csátaljának, Garának, de mindenekelőtt Vaskút családjainak vállalni kellett a ráttelepítéssel együtt járó költségeket, szintúgy elviselni a házukba betelepített idegen svábok nyűgét.

Az 1947-es és 1948-as év a Németországba történt *nagy kitelepítésé* volt, ahogy a hajósiak nevezik, amelynek célja az volt, hogy felszabaduljanak a házak a Felvidékről áttelepítendő magyarok részére. A magyar–csehszlovák lakosságcseréről szóló egyezmény – eszmeiségét tekintve – össze sem vethető a fentebb leírt politikai intézkedésekkel. Itt végleges lakosságcseréről, a felvidéki magyarságnak a hazájából való végleges kiűzetéséről és a magyarországi sváb falvakban való végleges letelepítéséről van szó, ugyanakkor a németségnek a Magyarországról való végleges száműzetéséről. Itt a tiszta etnikumú államok létrehozása politikai eszméjének a valóságba való átültetése valósult meg.

Hajósra 1947 áprilisától kezdve érkeztek a felvidéki magyarok. Olykor találkozott a házban még bent lakó sváb család és a házba beköltözni parancsolt magyar család, és egyik jobban sírt, mint a másik, mert mindkettőnek a házát és hazáját kellett otthagynia.

A Németországba kitelepített hajósiak legtöbbször hazatért. Zónákon átküzdve magukat, többszöri visszavetés után is hazaszöktek. Anyai nagypapám többször bizonygatta fal-

A Török család Waldheimben, a bal oldalon Ginál Judit, aki a hazafelé utat falábbal tette meg (Geiger Ferencné tulajdona)

kensteini befogadó gazdájának, hogy mire elfogy a hazulról hozott szalonna, addigra ott-hon lesznek a nagymamámmal. A német gazda csak ingatta a fejét: „*Nie und nie, Paul, das kommt nicht mehr soweit.*” (Pali, soha-soha, az már nem soha lesz lehetséges.) „– *Márpedig mi addigra otthon leszünk!*” És 1949 május végén egy nap bekopogtattak az akkor éppen az érsekcsanádi Duna mellett lakó családunkhoz. Ginál Judit a reménytelen hosszú utat Waldheimből haza falábbal tette meg.

„A két és fél évig húzóódó telepítések során mintegy 170 ezer sváb kényszerült elhagyni szülőföldjét. Az 1941-ben még közel félmillió magyarországi németesség száma a háborús veszteség, a menekülés és a kitelepítések következtében 200–220 ezer fővel csökkent. A svábság kitelepítésével az ország legeredményesebb mezőgazdasági termelőit és iparosait veszítette el. Ezt a veszteséget azóta sem tudtuk kiheverni.”⁸ A Terror Háza egyik összefoglaló anyagának záró bekezdése is a németesség elüldözését veszteséggként könyveli el: „A svábok, ahogy egykor Magyarországon, úgy régi-új hazájukban újra gyökeret eresztettek. [...] Tehetségük, szorgalmuk, munkabírásuk meghozta gyümölcsét. Németország nyert általuk, Magyarország pedig veszített. Ismét.”⁹

Még egy fontos dátum van, amelyre a hazai németességnek nagyon sokáig kellett várnia. Ez 1950. március 25. (3.§ [1]) volt, amely visszaadta a magyar állampolgárságot a magyarországi németességnek. A rendelet így szól: „Az áttelepítésre vonatkozó rendelkezések hatálya alá eső mindazok a személyek, akiket nem telepítették át, úgyszintén azok, akiknek áttele-

8 Stark Tamás, <http://www.terrorhaza.hu/hu/idoszaki-kiallitasok/magyar-tragedia-1946>

9 Stark Tamás: Magyar tragédia, 1946. A Terror Háza Múzeum ismertető anyaga.

Fuszenecker Pál és családja 1949-ben, háttérben az a tanyaistálló, amelyben hazaszökésük után, házuk akkor már nem lévén, meghúzták magukat (Jagicza Andrásné tulajdona)

*pítésére sor került ugyan, de a jelen rendelet hatálybalépésekor Magyarországon tartózkodnak és az erre vonatkozó rendelkezések szerint jelentkezési kötelezettségüknek eleget tettek, magyar állampolgárok és a Magyar Népköztársaságnak a többiekkel minden tekintetben egyenlő jogú polgárai.*¹⁰

Kiszámítható, nem hónapokban, hanem években, hogy 1944 karácsonyától 1950. március végéig a németiség tagjai a csecsemőtől a meglett korú öregekig mennyi ideig voltak hazátlanok, számkivetettek, földönfutók, kisemmizettek és megvetettek.

Ám addigra már, tehát 1950-ig, a korábban egységesnek mondható Hajós lakossága más településekhez hasonlóan szétzilálódott. Az egyik nagybátyám így fogalmazott: „Hajós csak 1945-ig létezett, 1945-ig volt.”

Utolsó gondolatként érdemes eltöprengeni annak a lassan háromszáz éves szimbolikus *batyunak* a történetén, amelyet Kovács Imre emlegetett. Őseink valóban csekély holmival érkeztek be Magyarországra. Mégis a holminál sokkal nagyobb értékekkel. Egy kultúrnép érkezett ide, amelyre a török idők után elengedhetetlenül szükség volt, hogy élet költözzön az országba. Dr. Gyenes Antal véleménye: „A németek termelési kultúrájukat tekintve kétségtelenül a legmagasabb szintet képviselték a Bácskába érkező telepések között.”¹¹

A betelepített németiség nem nyugodott bele a kezdeti évek, évtizedek nincstelenségébe, hanem hatalmas erőfeszítéssel az ország különböző részein rendezett falvak és városok sorát hozta létre. Mezőgazdasági munkájukkal a Bácskában és a Bánátban megteremtették Európa éléskamráját. A hajósiak a falujukat a mocsárból emelték ki, amelyet fokozatosan szebb külsővel láttak el. Megteremtettek egy híres szőlő- és borkultúrát, aminek következtében létrejött a hajósi ékszerdoboz, a pincefalu.

10 Magyar Közlöny 1950. március 25. (52. sz.).

11 Gyenes Antal: Észak-Bácska monográfia. Mezőgazdasági Kiadó, Bp., 1972. 49.

Úgy gondolom, hogy a németiség határtalan szorgalmával, törvénytiszteletével megbízható, jó államalkotó elem. Magukról azt a szólást mondják, hogy meztelenül zavarják be őket az erdőbe, és új ruhába öltözöttek jönnek ki onnan. De rá kellett döbenniük a legújabbkori történelemnek egyik nagy tanulságára, hogy nehéz a nemzetiségi lét, mert mindig támadásoknak van kitéve.

Írásomhoz hozzáfűzöm családunk tragédiájának rövid összefoglalását. Az 1945–1953 közötti időszakban koldusszegényen vándoroltunk egyik faluból a másikba, falvakból tanyákra, néha egy héten belül egyik házból a másikba, míg végre a szülői ház visszavásárlásával lezárhattuk tíz stációból álló vándorlásunkat. 1953. február 2-án Gyertyaszentelő Boldogasszony visszavezetett bennünket az otthonunkba.

Ezen évek alatt átéltük a magyarországi németiség szenvedésének jó részét: a kilakoltatást öt perc alatt, teljes vagyonekobbzást és jogfosztást, a kitelepítést Németországba, más németek ránk telepítését, nagypapánk révén egy teljes évi börtönbüntetést.

A sors kegyességének köszönhetően viszont kimaradt életünkben az elhurcolás a kalocsai tolonctáborba (ahová csak hajósi németeket hurcoltak el, más németeket nem), a málenkij robot három vagy öt, a tököli vagy kazincbarcikai büntetőtáborokkal együtt esetleg nyolc éve, aztán a vaskúti népre való rátelepítésünk is. Szinte hihetetlen a csoda: családunk minden tagja életben maradt a felfordult világban, a zűrzavar hosszú éveit.

Amit családunknak elengedett a történelem kuszasága és a politika önkénye, azt viszont Hajós népe összességében mind elszenvedte. A politika győzedelmeskedett, kiadott jelszavának megfelelően. Ahogy egy batyuval érkeztek őseink Magyarországra, úgy hajtották végig a németiséget egy batyuval, sőt, batyutlanul a háború utáni évek országútjain. De ahogy Brecht Kurácsi mamája nem lett semmiféle kufárkodással gazdagabb, csak fáradtabb és elkeseredettebb, mi is minden vagyontól megfosztva, szegénységben és lélekben is megtört, meggyötörtén hagytuk magunk mögött ezeket az éveket.

Schön Mária

„Éjjel kezem feltartom”

Részlet egy készülő szociográfiából¹

Nagyanyám, Vajda Zsuzsanna korán elvesztette az édesanyját. Apja vasutas volt; menet közben megismerkedett egy felvidéki lánnyal, akit feleségül vett és kislányával hozzá költözött.

Az új asszony igazi mostohának bizonyult. Nagyanyám gyakran mesélte, hogy őt okkal és ok nélkül megalázta, verte; előfordult, hogy büntetésből fához kötötte.

Egyszer, amikor az apa hazaért, szembesült a zord tényekkel: kislányán látszottak a verés külsérelmi nyomai. Számon kérte feleségét, majd a következő hasonló eset után hazajöttek Kajdacsra. Zsuzsikát nővére családjára bízta, ahol ő lett a negyedik gyerek.

¹ Az írás a *Kocsikerék a nyakcsigolyánál* című, most készülő szociográfia részlete. Elmondta: Dér Miklósné (sz. K. Szabó Aranka Zsuzsanna, Dunaszentbenedek, 1943).